

جایگاه و اهمیت

جواد خرمی

ماندگارترین کتاب الهی بر عظمت و منزلت شب قدر افزوده است. قرآن خود می گوید: «شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ»؛ «ماه [مبارک] رمضان ماهی است که در آن قرآن نازل شده است.» اما در چه شبی از شبهای آن ماه، قرآن نازل شده است؟ آیه دیگر بیان می کند که «إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ مُبَارَكَةٍ»؛ «به راستی، آن [قرآن] را در شبی پربرکت نازل کردیم.» و این شب مبارک را در سوره قدر مشخص فرموده که «إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي

چنان که درک شب قدر، کاری است مشکل، بیان جایگاه و «قدر» شب قدر عملی است دشوار که تنها راه یافتگان به آن شب عزیز می توانند واقعیت و حقیقت آن را بیان دارند؛ چرا که قرآن به پیامبر خدا فرمود: «وَمَا أَذْرَاكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ»؛ «و تو چه دانی شب قدر چیست؟»

در وصف آن همین بس که «خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ»؛ «از هزار ماه برتر است» و مسائلی بر قدر و منزلت این شب افزوده است، از جمله:

۱. نزول قرآن:

نزول جامع ترین، کامل ترین و

۱. بقره/ ۱۸۵.

۲. دخان/ ۳.

آماده [و مقرر] نموده است.» و قرآن کریم می فرماید: در آن شب ﴿يُنزَّلُ كَلِمَاتٍ كَثِيرَاتٍ مِنْ سَمَاءٍ دُونَ سَمَاءٍ رُفُوفَاتٍ﴾؛ «هرکاری بر طبق حکمت [خداوند] جدا [و تعیین و تنظیم] می گردد.»

و امام صادق علیه السلام فرمود: «التَّقْدِيرُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ تِسْعَةَ عَشْرَ، وَالْإِسْرَاءُ فِي لَيْلَةِ إِخْدَى وَعِشْرِينَ وَالْإِنْقِضَاءُ فِي لَيْلَةِ ثَلَاثٍ وَعِشْرِينَ؟» تقدیر امور [و سرنوشتها] در شب قدر، یعنی شب نوزدهم، تحکیم آن در شب بیست و یکم، و امضا [ی آن] در شب بیست و سوم [صورت می گیرد].» و امام هشتم علیه السلام فرمود: «... يُقَدَّرُ فِيهَا مَا يَكُونُ فِي السَّنَةِ مِنْ خَيْرٍ أَوْ شَرٍّ أَوْ مَصْرُفَةٍ أَوْ مَنَفَعَةٍ أَوْ رِزْقٍ أَوْ أَجَلٍ وَلِذَلِكَ سُمِّيَتْ لَيْلَةَ الْقَدْرِ؛» در آن شب [قدر]

لَيْلَةَ الْقَدْرِ؛^۱ «به حقیقت ما آن [قرآن] را در شب قدر فرود آوردیم.» پس باید گفت نزول قرآن در چنین شبی بر عظمت آن می افزاید. این نکته را هم اضافه کنیم که این نزول، نزول دفعی است بر قلب رسول گرامی اسلام، نه نزول تدریجی که آغاز آن با آغاز بعثت یعنی بیست و هفتم رجب همراه است.

۲. تقدیر امور:

در نام گذاری شب قدر بیانهای مختلفی وارد شده است: برخی آن را به معنای شبی با عظمت و بزرگ «لَيْلَةُ الْعَظَمَةِ»^۲ گرفته اند؛ چرا که قدر در قرآن به معنای منزلت و بزرگی خداوند آمده، در آیه ای می خوانیم: ﴿لَمَّا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ﴾^۳ «قدر ندانستند [و نشناختند] خدا را آنگونه که حق عظمت او بود.»

«قدر» به معنای تقدیر و اندازه گیری و تنظیم است. این معنی را هم لغت تأیید می کند و هم قرآن و روایات. راغب اصفهانی می گوید: «لَيْلَةُ الْقَدْرِ أَيُّ لَيْلَةٍ قِيَصُهَا لِأُمُورٍ مَخْصُوصَةٍ؛» شب قدر یعنی شبی که [خداوند] برای [تنظیم و تعیین] امور مخصوصی آن را

۱. قدر / ۱.

۲. تفسیر نوین، محمد تقی شریعتی، ص ۲۷۵؛

مجمع البیان، ابوعلی طبرسی، ج ۱، ص ۵۱۸.

۳. حج / ۷۴.

۴. المفردات فی غریب القرآن، دفتر نشر

الکتاب، ص ۳۹۵.

۵. دخان / ۴.

۶. وسائل الشیعه، حرّ عاملی، دار احیاء التراث،

ج ۷، ص ۲۵۹؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۵، ص ۶۲۷؛

البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۴۸۷.

۷. عیون اخبار الرضا، ج ۲، ص ۱۱۶.

است که به برخی روایات اشاره می‌شود: از امام صادق علیه السلام نقل شده است که فرمود: علی علیه السلام زیاد می‌فرمود: هیچ‌گاه تیمی و عدوی [ابوبکر و عمر] خدمت پیامبر صلی الله علیه و آله جمع نشدند مگر آنکه آن حضرت [سوره] ﴿أَنَا أَنْزَلْنَاهُ...﴾ را با خشوع و گریه می‌خواند، سپس آن دو عرض می‌کردند چقدر رقت شما نسبت به این سوره شدید است. پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله می‌فرمود: به جهت آنچه چشم دیده و دلم فهمیده است و به جهت آنچه دل این شخص [یعنی علی علیه السلام] پس از من خواهد دید. آن دو می‌گفتند: مگر شما چه دیده‌ای و او چه می‌بیند؟

فرمود: پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله برای آن دو نوشت ﴿تَنْزِيلُ الْمَلَائِكَةِ وَالرُّوحِ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِمْ مِنْ كُلِّ أَمْرٍ﴾؛ «ملائکه و روح در آن شب با اذن پروردگارشان برای (تقدیر) هر کاری نازل می‌شوند.» آن‌گاه می‌فرمود: آیا بعد از «کُلُّ أَمْرٍ» تمام امرها که خداوند می‌فرماید، چیزی باقی

آنچه که در سال واقع می‌شود، تقدیر و اندازه‌گیری می‌شود، از نیکی و بدی و زیان و سود و روزی و مرگ. به همین جهت نیز شب قدر [شب اندازه‌گیری] نامیده شده است.»

و طبق روایات فراوانی^۱ سرنوشت افراد برای سال بعد، مانند: رزق و روزی، مرگ و میرها، خوشی و ناخوشیها، حج رفتن و حوادث دیگر زندگی، براساس استعدادها و لیاقتها، رقم می‌خورد، و این تقدیر حکیمانه هم، در انسان هیچ‌گونه «اجبار» و «سلب اختیاری» به وجود نمی‌آورد. می‌توان بین تمام اقوال این‌گونه جمع کرد که در این شب با عظمت و بزرگ، با فرود ملائکه آسمانی، تقدیرات یک سال مشخص و بر قلب حجت زمان علیه السلام عرضه می‌شود.

۳. سند امامت:

شب قدر بزرگ‌ترین سند امامت و تداوم آن در طول زمان است. در روایات فراوانی، وجود شب قدر را در هر زمان دلیل لزوم امامت و بقای آن دانسته‌اند، لذا سوره قدر به منزله شناسنامه اهل بیت علیهم السلام شمرده شده

۱. ر.ک: تفسیر نورالثقلین، ج ۵، ص ۶۳۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۴۸۶؛ بحار الانوار، ج ۹۴، ص ۱۴۱-۱۸.

أَيُّمَةٌ مَّحَدَّثُونَ؟ من و یازده [امام] از نسل من که [همه] امامانی محدث می باشند [که ملائکه را نمی بینند ولی صدای آنها را می شنوند].»

و در برخی روایات آمده که خود ولایت علی علیه السلام و ائمه علیهم السلام جزء تقدیرات آن شب است^۳ و دستور داده اند که با مخالفان برای اثبات امامت و بقای آن و زنده بودن مهدی علیه السلام به شب قدر استدلال کنید.^۴ آری، بقای شب قدر دلیل محکمی است بر بقای امامت و بقای امامت اقتضا می کند حیات و زنده بودن مهدی علیه السلام را و حیات مهدی علیه السلام نشانه حیات مذهب پیشتاز و همیشه در صحنه تشیع است. لذا اسلام اصیل و قرآن تا ابد زنده است.

از اینجا روشن شد که شب قدر،

۱. اصول کافی، محمد بن یعقوب کلینی، ترجمه سید جواد مصطفوی، تهران، کتابفروشی اسلامیة، ج ۱، ص ۳۶۳-۳۶۴.
۲. اثبات الهداة، شیخ حرّ عاملی، قم مطبعة العلمیة، ج ۲، ص ۲۵۶؛ بحارالانوار (همان)، ج ۹۴، ص ۱۵، ح ۲۶.
۳. همان، ص ۱۸.
۴. اصول کافی (همان)، ج ۱، ص ۳۵۲-۳۶۲-۳۶۴، روایت ۶.

خواهد ماند؟ می گفتند: نه. سپس حضرت می فرمود: آیا می دانید آن کسی که هر امری بر او نازل می شود کیست؟ می گفتند: تو هستی ای رسول خدا! آن گاه می فرمود: بله [ولی] آیا شب قدر بعد از من هم ادامه دارد؟ می گفتند: بله. می فرمود: آیا [در شبهای قدر] بعد از من هم آن امر نازل می شود؟ می گفتند: بله. سپس می فرمود: بر چه کسی؟ می گفتند: نمی دانیم. سپس آن حضرت از سر من [علی] می گرفت (و دست را روی سر من قرار می داد) و می فرمود: اگر نمی دانید بدانید، آن شخص پس از من این مرد است.

فرمود: پس آن گاه آن دو نفر همیشه این گونه بودند که شب قدر را بعد از پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله به سبب هراسی که بر دل آن دو می افتاد، می شناختند. «و در جای دیگر علی علیه السلام فرمود: «به حقیقت شب قدر در هر سال وجود دارد و امر سال در آن شب نازل می شود و به راستی برای آن امر صاحبان امری است. عرضه شد آنان چه کسانی هستند؟ فرمود: «أَنَا وَ أَحَدَ عَشَرَ مِنْ صَلْبِي

یعنی شب ولایت و امامت^۱ و معنای روایاتی که شب قدر را به فاطمه زهرا علیها السلام تفسیر نموده^۲ است، روشن شد که حقیقت شب قدر امامت و ولایت است و حقیقت ولایت و امامت زهرا علیها السلام مرضیه علیها السلام است.

۴. بخشش گناهان:

یکی دیگر از ویژگیهای شب قدر بخشش گناهان و عفو عاصیان و مجرمان است، لذا باید تلاش نمود تا این فیض عظمای الهی شامل حال انسان شود. وای به حال انسانی که در شب قدر مورد غفران الهی قرار نگیرد؛ چنان که پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله می فرمود: «مَنْ أَدْرَكَ لَيْلَةَ الْقَدْرِ فَلَمْ يَغْفِرْ لَهُ فَآبَعَدَهُ اللَّهُ؟» کسی که شب قدر را درک کند، پس بخشیده نشود [و مورد رحمت بی پایان الهی واقع نشود] پس خدا او را [از رحمت خویش] دور می سازد.»

و در جای دیگر فرمود: «مَنْ حُرِمَهَا فَقَدْ حُرِمَ الْخَيْرِ كُلَّهُ وَلَا يَحْتَرَمُ خَيْرَهَا إِلَّا مَحْرُومٌ؟» هرکس که از فیض شب قدر محروم گردد، از تمام خیرات محروم [و بی نصیب] شده است و محروم نمی ماند از [برکات و] خیرات شب قدر، مگر کسی که [با اعمال خویش]

خود را محروم نموده باشد.» لذا باید تلاش مضاعف نمود تا غفران الهی در این شب بخشش گناهان شامل حال انسان گردد.

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله می فرمود: «مَنْ قَامَ لَيْلَةَ الْقَدْرِ إِيمَانًا وَاحْتِسَابًا، غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ؟» کسی که در شب قدر به پاخیزد [و آن شب را] از روی ایمان و محاسبه [و اخلاص بیدار باشد،] گناهان گذشته اش بخشوده می شود.»

در بحار الانوار در ذیل این روایت اضافه شده: «مَنْ صَلَّى لَيْلَةَ الْقَدْرِ إِيمَانًا وَاحْتِسَابًا غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ؟» هرکس در شب قدر، از روی ایمان و محاسبه [و اخلاص] نماز گذارد، خداوند گناهان گذشته او را می بخشد.»

۱. مبلغان عزیز توجه داشته باشند که یکی از شبهای قدر را حتماً به صحبت و سخنرانی در مورد امام زمان علیه السلام اختصاص دهند که هم تناسب دارد و هم لازم است و هم عنایاتی را به دنبال دارد.

۲. تفسیر فوات کوفی، مؤسسه نشر، ص ۵۸۱.

۳. بحار الانوار (همان)، ج ۹۴، ص ۸۰، ح ۴۷.

۴. کنز العمال، علی متقی هندی، بیروت،

مؤسسه الرساله، ج ۸، ص ۵۳۴، ح ۲۸، ۲۴.

۵. وسائل الشیعه، ج ۱۰، ص ۳۵۸، ح ۱۳۶۰۱.

۶. بحار الانوار، ج ۹۳، ص ۳۶۶، ح ۴۲.